

Матвійчук О.А., Куценко І.І., Волинець О.І.

Вінницький державний педагогічний університет, Україна

Просторово-часова динаміка населення птахів м. Вінниці.

Ефективний моніторинг просторово-типологічної та сезонної організації населення птахів будь-якого регіону неможливий без встановлення кількісних показників орнітокомпоненту у типових біотопах. Тому, з метою вивчення орнітофауни типових ландшафтів м. Вінниці в осінньо-зимовий період нами були досліджені видовий склад, щільність населення птахів у просторі і часі. Птахів досліджували на постійних маршрутах протягом 3 сезонів 2012–2014 років: періоду осінніх міграцій (20.09–20.11), періоду зимових міграцій (21.11–20.01) та передвесняного періоду (21.01–20.02).

На протязі періоду осінніх міграцій відбувались значні кількісні та якісні зміни у структурі населення птахів. У цей час починається формування зимової фауни птахів – спостерігається завершення відльоту літучих та гніздових видів, а наприкінці сезону починають відкочовувати з північних регіонів зимуючі види. Таким чином, в першій декаді сезону нами були відмічені такі літучі та гніздові види, як пірникоза мала *Podiceps ruficollis*, боривітер звичайний *Falco tinnunculus*, курочка водяна *Gallinula chloropus*, чорний *Chlidonias niger* та річковий *Sterna hirundo* крячки, рибалочка *Alcedo atthis*, міська *Delichon urbica* та сільська ластівки *Hirundo rustica*, плиска біла *Motacilla alba*, мухоловка строката *Ficedula hypoleuca*, зяблик *Fringilla coelebs*, шпак звичайний *Sturnus vulgaris*; в той же час спостерігались види, які зазвичай зустрічаються на території міста лише на зимівлі, як то золотомушка жовточуба *Regulus regulus* та синиця чорна *Parus ater*. Загалом на протязі сезону було враховано 54 види птахів.

Загальна щільність їх населення становила 570,18 ос/км², з них надзвичайно багаточисельним виявився лише один вид – горобець хатній *Passer domesticus*, багаточисельних – 11 видів, звичайних – 14, рідкісних – 28 видів. При цьому необхідно зауважити, що не всі види, визначені в цьому сезоні, як рідкісні, є такими на нашій території і під час інших сезонних

періодів. Це стосується, наприклад, обох видів ластівок, які будучи досить численними на гніздуванні, зафіксовані нами, як рідкісний вид в першій декаді осені. Те ж саме стосується і решти пізніх мігрантів.

Період зимових міграцій характеризується найбільшою інтенсивністю переміщень птахів в просторі протягом доби в пошуках корму. В цей час нами була зафіксована найменша кількість видів (36 видів), значна частка яких є типовими зимуючими видами в межах міста: зимняк *Buteo lagopus*, омелюх *Bombycilla garrulus*, синиця чорна, чиж *Spinus spinus*, чечітка звичайна *Acanthis flammea*, шишкар ялиновий *Loxia curvirostra*, снігур *Pyrrhula pyrrhula*. Формування зимового орнітокомплексу починається ще наприкінці періоду осінніх міграцій і повністю завершується на початку грудня.

Характеризуючи чисельність видів за бальною системою, необхідно відзначити значне переважання рідкісних видів над рештою типів. Так, за чисельністю до категорії рідкісних нами було віднесено 17 видів птахів, таких як крижень *Anas platyrhynchos*, великий *Accipiter gentilis* та малий *A. nisus* яструби, зимняк, канюк звичайний *Buteo buteo*, мартин звичайний *Larus ridibundus*, сова сіра *Strix aluco*, сова вухата *Asio otus*, середній *Dendrocopos medius* та сірійський дятли *D. syriacus*, гаїчка *Parus palustris*, повзик *Sitta europaea*, шишкар ялиновий, костогриз *Coccothraustes coccothraustes*, сойка *Garrulus glandarius* та крук *Corvus corax*. До категорії звичайних було віднесено 8 видів: горлиця садова *Streptopelia decaocto*, дятел звичайний *Dendrocopos major*, чикотень *Turdus pilaris*, дрізд співочий *T. philomelos*, синиця блакитна *Parus caeruleus*, синиця чорна, щиглик *Carduelis carduelis* та чечітка звичайна. Багаточисельних видів нами було враховано 9: голуб сизий *Columba livia*, омелюх, синиця велика *Parus major*, чиж, снігур та воронові – сорока *Pica pica*, галка *Corvus monedula*, грак *C. frugilegus*, ворона сіра *C. cornix*. Надзвичайно багаточисельними виявилось лише два види – хатній та польовий *Passer montanus* горобці, чия щільність населення перевищувала 100 ос/км².

Загальний показник щільності населення птахів за даний період складав 637,73 ос/км², що значно перевищує аналогічний показник за попередній

період.

Упродовж передвесняного періоду відбувається переміщення зимуючих птахів на місця гніздування, а також повернення гніздуючих видів, тому видовий склад на початку і наприкінці сезону значно відрізняється.

У першій декаді передвесняного періоду починають відкочовувати снігурі, шишкарі ялинові, через 2–3 тижні відкочовують зимняки, омелюхи, синиці чорні та чечітки звичайні.

Друга декада періоду характеризується прильотом гніздових видів, як то: жайворонок польовий *Alauda arvensis*, пірникоза велика *Podiceps cristatus*, зяблик.

На даному часовому відрізку до категорії надзвичайно багаточисельних видів нами було віднесено польового та хатнього горобців, голуба сизого; багаточисельних – 9 видів: чикотень, синиця велика, синиця блакитна, щиглик, снігур, сорока, галка, грак та ворона сіра; звичайних – 6 видів: крижень, горлиця садова, дятел звичайний, чиж, костогриз та сойка. Решту 20 видів нами було віднесено до категорії рідкісних: пірникоза велика, яструб великий, канюк, сова сіра, сова вухата, жовна чорна *Dryocopus martius*, дятел середній, дятел сірійський, сива *Picus canus* та зелена *P. viridis* жовни, дятел малий *Dendrocopos minor*, жайворонок польовий, дрізд чорний *Turdus merula*, гаїчка, синиця чорна, повзик, підкоришник *Certhia familiaris*, зяблик, зеленяк *Chloris chloris* та крук.

Загалом, протягом даного періоду нами було враховано 38 видів птахів. Середній показник щільності населення птахів у всіх біотопах міста, протягом сезону складав $785,1 \text{ ос/км}^2$, що є максимальним серед аналогічних показників всього досліджуваного періоду.

Отже, проаналізувавши результати досліджень орнітофауни міста протягом виділених нами трьох сезонних періодів, необхідно відзначити неоднорідність кількісного та видового складу птахів протягом кожного сезону. Відліт літуючих та гніздових видів, приліт зимуючих, зумовлюють постійний кількісний і якісний рух у межах орнітокомплексу міста.